

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

"בדרך העולה"

אבני דרך

לכיתות ו'-ט'

בלימודי היסטוריה בחמ"ד

חוברת הנחיות ועזרי-הוראה למורה

יוסי לונדין

מוריה בר-און

מפמ"ר היסטוריה בחמ"ד

מדריכה ארצית חטיבות ביניים חמ"ד

מהדורה ראשונה- בלהה גליקסברג

מסמך מעודכן - תשפ"ז

צעד פנימה - מסמכי יסוד

1. תפיסה רעיונית

לימודי היסטוריה הם ניסיון להבין את תולדות האנושות, דרכי התפתחותה, הסיבות לתהליכים ולאירועים השונים ואת מגוון אופני ההתנהגות של החברה האנושית.

המציאות בהווה מושפעת מאירועים ומתהליכים שהתרחשו בעבר, ומעשים בהווה עשויים להשפיע על עיצוב העתיד.

לימודי היסטוריה נעשים מתוך הכרה שלימוד העבר מקנה ממד של עומק ומשמעות ל'עכשיו' וליכאן של הלומד הפוטנציאלי. מטרת הלימוד איננה רק ידיעת עובדות ופרטים מן העבר, אלא הבנת דרכי התמודדותם של הדורות הקודמים עם בעיות אנושיות.

מבחינת גישתו של החינוך הממלכתי-דתי ללימוד היסטוריה – יסוד חשוב בתפיסתו הוא הציווי "בכל דרכיך דעהו". גם הלימודים הקרויים 'כלליים' הם מסילות להכרת פעולתו של הבורא בעולם היצירה והעשייה. מטרת הלמידה כוללת בין השאר יצירת בסיס משותף של ידע, ערכים ומיומנויות, הכרות של הלומדים עם אירועים אישים ותהליכים מכוננים בהיסטוריה של עם ישראל ושל העולם, טיפוח מחויבות למדינת ישראל לעם ישראל ולתורת ישראל ולמידה מעמיקה המשלבת תכנים ומיומנויות הנדרשות במאה ה-21.

2. מבנה הלמידה

היסטוריה, חקירת העבר, כתחום דעת עצמאי בעל כללים ומאפיינים ייחודיים מיתר המקצועות הנלמדים, מתחילה להילמד בכיתה ו'. החלטה פדגוגית זו מצביעה בראש ובראשונה על ההבנה שהמיומנויות הנדרשות, אפילו לצעדים הראשוניים, הינן מורכבות ומפותחות.

ההיסטוריה הנלמדת בבית הספר אינה רק הכרת סיפורים שהתרחשו בעבר, אלא פיתוח המיומנויות הנדרשות לחקירת העבר, חשיפתו והדרך הראויה לספרו. המשימה הניצבת בפני הלומדים והמלמדים כאחד היא בעלת שני פנים שביניהם קיים מתח מובנה: הכרת הסיפור של העבר, כפי שהוא מסופר במקורות השונים ובספרי הלימוד, ובה בעת פיתוח מיומנויות של חשיבה ביקורתית, העשויות לאתגר את הסיפור שזה עתה נלמד.

לימודי ההיסטוריה בחמ"ד נלמדים בספירליות באופן הבא: בכיתות ו'-ח' מתקיימת למידה בסיסית של תכנים מתוך ההיסטוריה היהודית והכללית בשילוב מיומנויות רלוונטיות. בכיתות ט'-י"א נלמדים תכנים דומים אך ברמות העמקה שונות, בשילוב מיומנויות נוספות ותוך חיבור לגיל וללב התלמידים.

3. נושאי הלימוד בכיתות ו-ט:

כיתה ו'	כיתה ז'	כיתה ח'	כיתה ט'
1. מהי היסטוריה, ומדוע צריך ללמוד היסטוריה? 2. האימפריה הפרסית – שיטת השלטון הסובלנית 3. שיבת ציון – השיבה מגלות בבל והתקופה הפרסית 4. מרד החשמונאים וממלכתם 5. ראשית השליטה הרומית ומלכות הורדוס 6. מממלכה לפרובינקיה: יהודה בתקופת הנציבים והמרד הגדול 7. מיבנה לבבל	1. מבוא לימי הביניים 2. היהודים תחת השלטון המוסלמי 3. העולם הנוצרי – מבוא 4. הקהילה היהודית בארצות הנצרות 5. מקומה של ארץ ישראל באסלאם ובנצרות 6. יהדות ספרד 7. העת החדשה: עידן המהפכות והשינויים הדתיים – המהפכה המדעית, מהפכת הדפוס והרפורמציה 8. היהודים בעת החדשה המוקדמת	1. עולם בעידן של תמורות 2. לאומיות: בין מדינה לעם 3. חיים יהודיים במציאות משתנה 4. ארץ ישראל במאה ה-י"ט 5. שתי מלחמות העולם והגורל היהודי במחצית הראשונה של המאה ה-20 6. מיישוב למדינה	1. ימי שיבת ציון והתקופה הפרסית. 2. ממלכת החשמונאים בתקופה ההלניסטית 3. החברה היהודית בשלבי ימי הבית השני בתקופה הרומית 4. תקופת המשנה 5. תקופת האמוראים 6. מרכזיות הדתות המונותיאסטיות 7. מעמד היהודים כמיעוט בארצות הנצרות והאסלאם 8. קהילה יהודית עירונית בימי הביניים 9. היצירה היהודית בימי הביניים

4. מיקוד למידה ותוכניות הלימודים

- מיקוד למידה [כיתה ו'](#)
- מיקוד למידה [כיתה ז'](#)
- מיקוד למידה [כיתה ח'](#)
- מיקוד למידה - [לכיתה ט'](#)
- [תכנון לימודים](#) - הישגים מצופים לכיתות ז-ח-ט

5. חומרי למידה - מאגרי מידע

עבור המחנכות והמחנכים להיסטוריה בחמ"ד בכיתות ו'-ט' הוכנו ונאספו חומרי למידה רבים בהם תוכלו להשתמש לפי הצורך:

א. המרחב הפדגוגי היסטוריה חמ"ד - חט"ב

כל המידע נמצא במרחב הפדגוגי היסטוריה חמ"ד – חטב- [קישור](#).

וכן ב"משולחן המפמ"ר" במרחב הפדגוגי היסטוריה חמ"ד - [קישור](#)

ב. יחידות ההוראה המתקשבות

יחידות ההוראה המתקשבות מקיפות את תכנית הלימודים בהיסטוריה בחמ"ד בחטיבת הביניים. היחידות נמצאות על גבי e-class שהיא פלטפורמה דיגיטלית חדשנית.

כל יחידת הוראה כוללת סדרה של בין ארבעה לשישה שיעורים.

לצד יחידות ההוראה עומד לרשותכם מחולל הוראה, שבעזרתו תוכלו לערוך שיעורים מסוגים שונים כמו שיעורים פנים אל פנים ושיעורים מקוונים ללמידה מרחוק סינכרוניים וא-סינכרוניים.

את השיעורים שהכנתם תוכלו לשמור בסביבה אישית שלכם ולעשות בהם שימוש חוזר.

• [קישור ליחידות ההוראה המתקשבות](#)

• [קישור להדרכת מורים לשימוש ביחידות ההוראה המתקשבות - חלק א, חלק ב](#)

סרטוני היכרות עם יחידות ההוראה ותפעול מחולל הלמידה:

• [היכרות עם המערכת - מבט על](#)

• [מבנה שיעור](#)

• [כיצד בונים שיעור](#)

• [שיתוף וייצוא השיעור שלי](#)

ג. מארז הלמידה הדינמי

מארז הלמידה הדינמי שפורסם על ידי הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד מרכז חומרי למידה לחטיבת הביניים המפולחים בהתאם לנושאי הלימוד ביחידות הלימוד השונות.

המארז כולל גם הדרכות שונות למורים.

המארז דינמי ומתעדכן כל העת עם פרסום מערכי שיעור וחומרי לימוד נוספים. מומלץ לעקוב כל העת על החומרים המתווספים אליו.

לפרטים ניתן לפנות למדריכים.

ד. קבוצות מורים

להלן קישורים לקבוצות הוואטסאפ השונות של הפיקוח על ההיסטוריה בחמ"ד.

מוזמנים להצטרף על פי הצורך - ללמוד וללמד 😊

- משולחן המפמ"ר- (קבוצה שקטה בניהול המפמ"ר)- חשוב להשתייך על מנת לקבל עדכונים שוטפים. [קישור](#)
- מורים להיסטוריה בכיתות ו' - [קישור](#)
- מורי חט"ב - [קישור](#)
- מורי כיתות ט'- . [קישור](#)
- רכזי היסטוריה בחמ"ד- [קישור](#)
- מורים לתלמידים עולים חדשים- [קישור](#)
- מורי חמד"ה-חינוך מיוחד - [קישור](#)
- שילוב בינה מלאכותית בהוראת היסטוריה בחמ"ד- [קישור](#)

ה. מאגר חומרי מורים

חומרי הלימוד המועלים לקבוצות הוואטסאפ מאורגנים ומסודרים בתיקות בתוך אתר "עושים היסטוריה- אתר חומרי מורי ההיסטוריה בחמ"ד". כדי להגיע לחומרי חטיבת הביניים בוחרים בתפריט באתר ב'חטיבת הביניים' ומגיעים לתיקות המסודרות לפי נושאים. ישנן גם תיקיות במעגל השנה.

שימו לב! החומרים אינם באחריות הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד אלא הם חומרי מורים.

[קישור לאתר](#) , סיסמא לאתר- 0101

6. למידה הוראה והערכה מרחוק ובחירום

בעת למידה מרחוק ניתן להעזר באריח "למידה מרחוק בחירום" במרחב הפדגוגי של היסטוריה בחמ"ד- [בקישור המצורף](#) .

כפי שנכתב לעיל, לצד יחידות ההוראה עומד לרשותכם מחולל הוראה, שבעזרתו תוכלו לערוך שיעורים מסוגים שונים ללמידה מרחוק סינכרוניים וא-סינכרוניים. את השיעורים שהכנתם תוכלו לשמור בסביבה אישית שלכם ולעשות בהם שימוש חוזר.

כמו כן תוכלו למצוא באתר שיעורים מוקלטים לתלמידי חט"ב. שיעורים מתאימים לתקופה, שיעורי חוסן וצמיחה ממשבר ועוד.

7. מיומנויות בחט"ב-

א. רציונל-

מיומנויות רגשיות	מיומנויות קוגניטיביות	תפיסת הלמידה המתחדשת 3020 מגדירה את המיומנויות שחשוב להקנות לבוגרי מערכת החינוך.
מודעות עצמית	אוריינות לשונית	בשנה"ל תשפ"ה יינתן דגש להקניית המיומנויות הבאות:
הכוונה עצמית	אוריינות מתמטית	אוריינות לשונית , המהווה בסיס ללימוד תחומי הדעת במדעי הרוח.
מיומנויות חברתיות	אוריינות מדעית	חשיבה ביקורתית החיונית לצמיחתם של בוגרים המסוגלים לנסח טיעון מנומק, לחוות דעה, לקבל החלטות ולחשוב באופן עצמאי.
מודעות חברתית	חשיבה ביקורתית	מיומנות החשיבה היצירתית המאפשרת טיפוח גמישות מחשבתית, סקרנות ומקוריות.
התנהלות חברתית	חשיבה יצירתית	אוריינות המידע המסייעת לתלמידינו להתמודד עם שפע המידע המתחדש חדשות לבקרים – לאתר מידע, להעריך את המידע ולהציג מידע באופן ברור, חוקי והוגן.
אוריינות גלובלית	אוריינות דיגיטלית	אוריינות דיגיטלית שרכישה על ידי התלמידים מאפשרת לאתר מידע איכותי ומהימן להתנהל ברשת באופן מושכל, הוגן ומכבד.
אוריינות גופנית-בריאותית	אוריינות מידע	המיומנויות חורזות את לימודי היסטוריה בחמ"ד בחט"ב ובחט"ע, כגון בתהליך העבודה על הערכות החלופיות המשולבות בהם בנוסף על המיומנויות האורייניות, גם מיומנויות רגשיות וחברתיות, כגון מודעות עצמית ותחושת מסוגלות, הכוונה עצמית ויכולת לעבוד בצוות. המיומנויות הללו באות לידי ביטוי גם בתהליך ההוראה השוטף.

ניתן לראות את המיומנויות בתוך מסמך ההלימה של השכבות השונות, כך שהמורה יכול להתאים לכל נושא נלמד מטרות ברמת התוכן, מטרות ברמת הערכים ומטרות ברמת המיומנויות.

ב. פיתוח מיומנויות בלמידה בכיתה

הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד רואה חשיבות רבה בפיתוח המיומנויות השונות כבר מכיתות חט"ב בכל שיעור ושיעור. מיומנויות אלו יבואו לידי ביטוי בלמידה, בהוראה ובהערכה.

ניתן לחלק בין מיומנויות כלליות שהוזכרו לעיל למיומנויות היסטוריות כמו שימוש בציר זמן, שימוש במפות, חלוקה לתחומי חיים וכד'.

פירוט על המיומנויות ניתן לראות בתו התקן המפורט בעמוד הבא. ניתן להעזר באתר דמות הבוגר של משרד החינוך - [בקישור](#).

כמו כן ניתן ומומלץ להיוועץ עם צוות ההדרכה על האופן בו ניתן לפתח מיומנויות למידה בכיתה.

ג. "תו התקן" - מבדק המיומנויות:

הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד פיתח כלי עזר למורה - "תו התקן" - מבדק מיומנויות הנדרש ללימודי היסטוריה בחמ"ד בכיתה ז'¹ (ישנו גם מבדק לכיתה י').

מבדקי המיומנויות מאפשרים למורים מבט-על של כלל המיומנויות הנדרשות בלימודי היסטוריה בחט"ב ובחט"ע ברמה המותאמת לשכבת הגיל.

המטרות של מבדקי המיומנויות הן לסייע למורה לאתר את המיומנויות הצריכות חיזוק אצל תלמידיו, להגדיר סטנדרטים מקצועיים אחידים הנדרשים מהתלמידים ולשיפור תהליך הלמידה.

המלצתנו היא לקיים בתחילת כיתה ז' את המבדק על מנת לקבל תמונה ברורה ואחידה של איכות שליטת התלמידים במיומנויות הנדרשות. בעקבות ניתוח תוצאות המבדק, על המורה לבנות תכנית-עבודה הפרוסה על פני שנת הלימודים לחיזוק המיומנויות שנמצאו כראויות לחיזוק. ולבסוף, מומלץ לחזור על המבדק בסוף השנה, על מנת לוודא את התקדמות התלמידים לאורך השנה.

המבדק אינו חובה.

ד. מפגשי השתלמויות העוסקים בתחום המיומנויות בחט"ב

לפניכם קישורים למפגשי השתלמויות שנערכו על נושא הקניית המיומנויות בהיסטוריה בחמ"ד בחטיבת הביניים. לשימושכם הטוב-

- [קפה של ערב- עד קצה הקשת- מיומנויות או לא להיות](#)
- [קפה של ערב- הלמידה מתחדשת- איתור מקורות](#)
- [השתלמות חט"ב- הקניית מיומנויות לתלמידי חט"ב.](#)
- [השתלמות חט"ב- הקניית מיומנויות היסטוריות לתלמידי חט"ב](#)
- [השתלמות חט"ב- אסטרטגיות למידה- תיווך.](#)

9. הערכה כמעצבת הוראה- מבחנים והערכה חלופית בחט"ב

א. רציונל-

לדרכי ההערכה שהמורה נוקט ישנן השפעה רבה על הלמידה של תלמידיו. מחקרים מצביעים על כך שאופן ההערכה משפיע על המוטיבציה של התלמידים ללמידה ואף מכתוב מה ילמדו, איך וכמה.

ניתן לחלק בין הערכה לשם למידה- הערכה מעצבת, והערכה של הלמידה- הערכה מסכמת.

¹ על פי שיקול דעת המורה ובהתאם לפרופיל הכיתה, ניתן לקיים את המבדק גם בכיתה ח'.

הערכה לשם למידה-הערכה מעצבת

הערכה לשם למידה תופסת את התהליך החינוכי כהבנייה שיתופית של ידע. כלומר כחלק מהעשייה השוטפת של תלמידים הם בוחנים ידע מגיבים לו והם חלק מהערכה.

מחקרים הראו שמהלך מיטבי של הערכה לשם למידה משפר הישגים בהשוואה להערכה בסיום הלמידה ומקדם מיומנויות חשיבה, הסקת מסקנות, פתרון בעיות, מעלה מוטיבציה ומשפר אסטרטגיות של הכוונה עצמית בלמידה.

הערכה של הלמידה- הערכה מסכמת

הערכת התלמידים בסיום יחידת לימוד כדי לתת ציון, הסמכה או הרשאה לעבור לשלב הבא בלמידה. הערכה מסכמת יכולה לשמש את המורה להפקת ציון, למיון התלמידים על פי ביצועיהם, ככלי לזיהוי השיפור בביצועי התלמידים ביחס לעבר, וכן לקבלת אינדיקציה על מידת השליטה שלהם בתכנים שעליהם נבחנו.

אך תפקיד ההערכה הוא לא רק לשקף את הישגי התלמידים בסוף תהליך הלמידה, אלא גם לתת למורה משוב על התקדמותם כדי שיוכל להתאים את דרכי ההוראה לכיתה באופן מיטבי. כמו כן היא נותנת בידי התלמידים אפשרות לעקוב אחר התקדמותם האישית כדי לתקן ולשפר את הישגיהם.

לאחר שמוגדרת מטרת ההערכה- איזה ידע או מיומנויות המורה רוצה שהתלמידים יביאו לידי ביטוי במשימת הערכה על המורה לבחור בכלי הערכה המתאים :

ב. מבחן עם חומר סגור

מבחן הכולל שאלות שהתשובה להן דורשת מהנבחנת/ ידע, הבנה, יישום ושאלות 'לב לדעת'². יש שאלות פתוחות מסוגים שונים ומגוונים, הנבדלות ביניהן גם בסוג המיומנויות הנדרשות כדי לענות עליהן מרמת הידע, דרך בחינת ההבנה ועד שאלות מסדר חשיבה גבוה הדורשות יישום- אנליזה וסינתזה. וכן שאלות המערבות ערכים מעורבות ורלוונטיות של התלמיד.

כדי לסייע לתלמידים גם בהמשך הדרך אנו ממליצים להשתמש לאורך הבחינות בחט"ב באותן מילות הוראה המלוות את תלמידי החט"ע:

- **"ציין"** - על התלמיד לכתוב במילה או במספר מצומצם של מילים על הנושא/ המושג עליו נשאל בלי לפרט.
- **"הצג"** - על התלמיד לפרט את הידוע לו על הנושא/ המושג על פי הנלמד בכיתה או על פי הקטע. כתיבת פרטי התוכן של פעולה או של אירוע לפי הנדרש. אין צורך להסביר. לעיתים השימוש בהוראה זו ילווה בציון כמותי של הרכיבים הנדרשים בשאלה. הכימות הוא ציון מספר הרכיבים הנדרשים לתשובה מלאה והוא מבהיר לתלמיד את הנדרש ממנו וכן מנחה את המורה בזמן הערכת התשובה.

² שאלת 'לב לדעת' מהווה הזמנה ללומדים להיות בקשר ובשיח עם החומר הנלמד (אירועים, סוגיות, דילמות, דמויות). הקשר מתבצע כך שהלומד נדרש להתייחסות יישומית ורלוונטית אל החומר הנלמד בנוסף להתייחסות ההיסטורית. השיח מתנהל באמצעות תהליך רגשי פנימי המתפתח אצל הלומד ובאמצעות הבעת עמדה מצדו. ראה פירוט בהמשך.

- **"הסבר"** - על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא תוך ביאור או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. במקרים רבים יש ב"הסבר" הבהרת קשר בין מושגים.
 - **"השווה"** - על התלמיד לבדוק את הדומה והשונה בין שני פריטים או יותר על פי קריטריונים (תבחינים) ולהסיק מסקנות מן ההשוואה.
 - **"נמק"** [בסס] - על התלמיד לבסס דעה או טענה המוצגות בשאלה על סמך עובדות, ציטוטים, נתונים היסטוריים, דוגמאות ועוד.
 - **"הדגם"** - על התלמיד להביא דוגמה לביסוס או להבהרה.
- יש להרגיל את התלמידים לבדוק כמה מטלות יש בשאלה ולסמן אותם על מנת לא לשכוח לענות על כולן.
- ניתן להתרשם משאלות הבגרות כדי לקבל תמונה לגבי סוג השאלות, שילוב המיומנויות ורמות החשיבה השונות בשאלות במבחן.
- כמו כן מומלץ לעיין במחווני לשאלוני הבגרות שמסייעים להבנה כיצד לבדוק את המבחנים ועל מה לשים דגש בבדיקה.
- הכרת שאלות הבגרות והמחווני יסייע למורה להכין מבחנים המכילים את תלמידיו לקראת הרמה הנדרשת בתיכון.
- [שאלוני הבגרות והמחווני לשאלוני הבגרות](#) באתר הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד.
- מומלץ באופן מדורג בכיתות חט"ב לשלב בהוראה ובלמידה ניתוח טקסטים חזותיים ומילוליים ובהתאם לבחון את התלמידים על שאלות מסוג זה:
- ניתוח מקורות חזותיים ומילוליים
- התלמידים יקבלו מקור היסטורי שאינו ידוע להם מראש והם נדרשים לענות על שאלות ביחס אליו ועל משימות המקשרות בינו לבין החומר הנלמד.
- כיוון שהתוכן הספציפי** אינו ידוע מראש ולא ניתן להתכונן אליו, הדגש במבחן כזה הוא על המיומנויות, על הפעלת תהליכי החשיבה ועל עיבוד הידע והפעלתו על המקור הנוכחי.
- **בשאלות טקסט חזותי יש לשים לב:**
 - א. התלמיד נדרש לעיין בטקסט החזותי ולראות מה הם הפרטים המרכיבים אותו.
 - ב. התלמיד נדרש לקשר בין הרכיב שבתמונה למסקנה שהסיק ממנה: למשל: אני רואה בתמונה ש...ואני לומד מכך ש...
 - ג. התלמיד נדרש לזהות את המסר/הרעיון המרכזי של הטקסט ולבסס אותו על רכיבים מהטקסט.
 - **בשאלות על קטע מקור מילולי יש לשים לב:**
 - א. האם התלמיד נדרש לענות ולהסביר בלשונו או להתבסס על הנאמר בקטע ולצטט ממנו.
 - ב. בשאלות על טקסט מילולי התלמיד נדרש גם לקשר את המקור לחומר שנלמד בכיתה, ולא להסתפק בידע מניתוח המקור.
 - ג. יש שאלות המתוחמות בזמן ובמקום והתלמיד נדרש להתייחס לזמן והמקום שנדרשו בשאלה, וכן להשתמש במושגים המתאימים להם.

שאלות לב לדעת

שאלת 'לב לדעת' מהווה הזמנה ללומדים להיות בקשר ובשיח עם החומר הנלמד (אירועים, סוגיות, דילמות, דמויות). הקשר מתבצע כך שהלומד נדרש להתייחסות יישומית ורלוונטית אל החומר הנלמד בנוסף להתייחסות ההיסטורית. השיח מתנהל באמצעות תהליך רגשי פנימי המתפתח אצל הלומד ובאמצעות הבעת עמדה מצדו.

בנוסף, שאלת 'לב לדעת' מזמנת פיתוח כישורי חשיבה מסדר גבוה, כגון: טיעון, הסקה, מיזוג ועוד. סוגי השאלות שיכולים להופיע בפרק 'לב לדעת':

1. שאלת דמות- שאלה על דמות היסטורית מזמינה את התלמיד לבחון את יחסו כלפי דמות היסטורית ולנמק מדוע הוא נוקט ביחס זה. התלמיד יחפש את נקודות הממשק והאינטראקציה בינו לבין הדמות ההיסטורית ויבחן מהם הערכים אותם הוא לומד מדמות זו, מדוע הוא מזדהה עמה, כיצד הדמות ו/או פועלה רלוונטיים לחייו, וכיצד הדמות ו/או פועלה אקטואליים במציאות חייו.

2. שאלת אירוע- שאלת 'לב לדעת' על אירוע שהתרחש בהיסטוריה מזמינה את התלמיד "לחזור במנהרת הזמן", לנסות ולחוש את הלכי הרוח בהקשרם ההיסטורי, לחפש את נקודות הממשק והאינטראקציה בינו לבין האירוע ההיסטורי ולבחון מהם הערכים אותם הוא לומד מן האירוע, כיצד האירוע רלוונטי לחייו, וכיצד האירוע שהתרחש בהיסטוריה אקטואלי במציאות חייו.

3. שאלת דילמה- שאלת דילמה מבקשת מן התלמיד להיכנס "לתוך" הנושא הנלמד, לחשוב על מה שאירע ולהביע את עמדתו. שאלות מסוג זה מעבירות לתלמיד מסר שעמדתו חשובה וכי יש דילמות שהתרחשו בהיסטוריה הרלוונטיות גם לחייו כיום.

ג. משימות הערכה-

משימת-הערכה היא משימה שהתלמידים מתבקשים לבצע במסגרת זמן חופשית וגמישה, ואותה הם צריכים להגיש בכתב. עבודה כזו יכולה להינתן בצורת עבודה שבה מוגדרים מראש הנושא, המבנה והסעיפים שיש להגיש, ועד לעבודה 'חופשית' שיש בה בחירה ושליטה של התלמידים על בחירת הנושא ועל קביעת מבנה העבודה.

העבודה יכולה לשמש כלי עבור המורה להערכת ביצועי התלמידים כדי לקבל תמונה של מצב הידע והמיומנויות בכיתה, והיא יכולה לשמש בסיס לשיח רפלקטיבי בין המורה לתלמיד/ה כדי לקבוע יעדים לשיפור.

ישנם סוגים רבים של משימות הערכה וכדאי להרגיל את התלמידים לביצוע משימות כאלה בקבוצה ולבד לקראת משימות הערכה שהתלמידים יפגשו בתיכון. למשל כתיבת עיתון היסטורי, פרזנטציה, פודקאסט, תוצר חזותי, יצירת מוזיאון לימודי, סיור לימודי, נייר עמדה ועוד.

המורה להיסטוריה בחמ"ד בחט"ב יבחר את דרכי הערכה ואת מספר אירועי הערכה שיתבצעו על פי הנחיות בית הספר וצורכי הכיתה.

במהלך התכנון השנתי יוחלט כמה מבחנים יש לבצע וכמה הערכות חלופיות - האם לבצע את ההערכות החלופיות לתלמידים כיחידים או בעבודה שיתופית, ואלו מיומנויות לשלב בכל אחת מדרכי הערכה.

אנו מפנים את תשומת לב המורים לכך שניתן לבצע שימוש מבורך בבינה מלאכותית אך תוך כדי תשומת לב לאמינות ולעמל התלמיד. פרסומים שונים של הפיקוח לגבי בינה מלאכותית, עולים לאתר המפמר מדי פעם וחשוב להתעדכן בהם.

ניתן ומומלץ להיוועץ גם בצוות ההדרכה בתכנון דרכי הערכה בכיתות חט"ב.

10. אוכלוסיות מיוחדות בחט"ב

א. נהלים- תלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחד בחטיבת ביניים

לקויים למידה בחטיבת הביניים- "מלקויות ללמידה"-³

משרד החינוך פרסם תוכנית לשילוב והכלה של תלמידים לקויי למידה במערכת החינוך.

לתוכנית מספר רכיבים:

1. עבודה רציפה עם תלמידים מתקשים ודגש על תהליכי איתור.

2. פיתוח מקצועי של צוותי החינוך וליווי שלהם.

3. משאבים לבית הספר ליישום התערבות.

על פי תוכנית זו, הדגש עובר בשכבת גיל זו לאבחון, ליווי וסיוע ופחות להתאמות בדרכי ההיבחנות. התאמות בדרכי היבחנות יישקלו רק לאחר התערבות פדגוגית מותאמת ולאחר שהתלמיד קיבל סיוע משמעותי וביצע את הנדרש ממנו בתוכנית הסיוע. ההתאמות יינתנו בצורה מבוקרת, בעיקר בבחינות רחבות היקף.

בהתאם לכך יוצעו מספר מענים לתלמידים הזכאים לשירותי החינוך המיוחד בחטיבת הביניים כפי שיפורטו להלן.

ב. נהלים תלמידים עולים חדשים

לימודי היסטוריה בחט"ב מהווים בסיס מבחינת ידע ומיומנויות ללימודי היסטוריה בחט"ע.

מערכת החינוך היא מקום המפגש הראשון של התלמידים העולים ומשפחותיהם עם החברה הישראלית. הלמידה היא ספירלית והידע הנרכש בחט"ב מהווה בסיס חיוני להמשך הלמידה בעיקר עבור תלמידים שמגיעים מרקעים תרבותיים שונים כמו עולים חדשים ותלמידים חוזרים.⁴

תלמידים אלו מתמודדים עם אתגרים רבים:

-ביסוס השפה העברית

-השלמת פערים לימודיים במקצועות הלימוד השונים

-התמודדות עם קשיים הנובעים מהמעבר הבין-תרבותי

-התמודדות עם הבדלים בין מערכת החינוך ואופן הלמידה בארצות שהם הגיעו מהן לבין מערכת

החינוך ואופן הלמידה בישראל.

המחנכים להיסטוריה בחמ"ד משתדלים ועושים כל מאמץ לסייע לתלמידים אלו בהשתלבות מיטבית בלימודי היסטוריה בחמ"ד.

המורה ידאג לקבל את רשימת התלמידים העולים שהופקה בבית הספר מדו"ח סטטוס תלמידים עולים לשנה"ל הנוכחית.

³ https://meyda.education.gov.il/files/shefi/liikoheylemida/hoveret_melakuyot_llemida.pdf

⁴ עולים חדשים- תלמיד שנולד בחו"ל, עלה לישראל והחל את לימודיו מכיתה א' ואילך.
תושבים חוזרים- תלמיד שנולד בישראל ושהה מחוץ לישראל במהלך 4 שנות לימוד מלאות לפחות.
ניתן לקרוא בהרחבה [במסמך אבני דרך עולים חדשים- בקישור מצורף](#).

התאמת המענה לארץ העלייה - העולים מגיעים מכל קצוות תבל. יש לברר מול התלמיד, היועץ והמחנך את ארץ המוצא ומאפיינים הרלוונטים לעבודה מול התלמיד, על מנת להתאים את דרכי ההוראה והערכה בכיתה.

שעות תגבור לעולים - יש לברר עם יועץ/ת בית-הספר האם התלמידים זכאים לשעות תגבור צבועות עבור עולים חדשים.

ג. דגשים לתלמידים עולים חדשים בלימודי היסטוריה בחט"ב:

ברמת הידע:

חשוב לשים דגש על מושגי יסוד ועל השלמת פערים בסיסיים, על היכרות עם דמויות היסטוריות וכד'.

ברמת המיומנויות:

חשוב לשים דגש על ציר הזמן ועל הכרת המפה.

יש לתת דגש על מיומנויות שפתיות. שימו לב שניתנות שעות לעולים בחטיבת ביניים, בהתאם לשנת עלייה וגורמים נוספים. לעיתים השעות 'צבועות' כשעות שפה וכדאי לבקש לעבוד עם התלמידים על טקסטים ונושאים היסטוריים המותאמים לרמתם.

ברמת ההערכה:

חשוב לתת לתלמידים להתמודד בהדרגה עם שאלות בסגנון הברגות שיידרשו לעשות.

כך, תלמידים שזכאים לברגות עולים ניתן לפטור מהתמודדות עם מקורות מילוליים בבחינות גם בחט"ב.⁵

ד. חומרים מונגשים לתלמידי חמ"ד בחט"ב

הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד הנגיש במהלך השנים חומרים עבור תלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחד.

ניתן למצוא גם חומרים המונגשים לתלמידים עולים חדשים:

- מארז דינמי - תחת סעיף חמ"ד ניתן למצוא דפי עבודה, מערכי שיעור היברידים ועוד.
 - חומרים שנאספו מקבוצות הוואטספ של מורי החינוך המיוחד ניתן למצוא בדרייב המשותף.
- לפרטים ניתן לפנות למדריכים.

ה. מענים לאוכלוסיות מיוחדות בהיסטוריה בחמ"ד בכיתות חט"ב

אנו מציעים למורי היסטוריה בחמ"ד בחט"ב לתת מענים ככל שניתן הספר מאפשר ובהתאם לנהלים שצוינו לעיל.

בנוסף ישנם כלי הוראה ופדגוגיה שניתן להשתמש בהם בכיתות אלו כדי לסייע לתלמידים.

ניתן ומומלץ להתייעץ בנושא עם המדריך/ה להיסטוריה של בית הספר או עם מדריכת אוכלוסיות מיוחדות-מוריה בר-און.⁶

⁵ עם זאת, מומלץ מאוד לחשוף אותם לתרגול בכיתה כדי לסייע להם לרכוש את המיומנות החיונית.

⁶ מוריה בר-און - מדריכה ארצית לאוכלוסיות מיוחדות- חמ"ד (חינוך מיוחד) עולים חדשים, מחוננים ומצטיינים בהיסטוריה בחמ"ד - 0527503256, mooriyale@gmail.com

ניתן ללמוד על מענים אלו בהקלטות ההשתלמויות המצורפות:

"קפה של ערב" - עד קצה הקשת שילוב אוכלוסיות מיוחדות, מבית הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד בהובלת מוריה בר-און:

- [קפה של ערב - עד קצה הקשת - מוטיבציה אצל תלמידי חמד"ה](#)
- [קפה של ערב - עד קצה הקשת - תיווך](#)
- [הכלה ושילוב - המתווה החדש של משרד החינוך](#)

השתלמות עולים חדשים מבית הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד בהובלת אוריאל אסולין:

- [עלייה בקליטת עלייה - יעל עמיאל שיף](#)
- [מאפייני למידה הוראה-הערכה בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה - דר' מיכל שליפר](#)

11. פיתוח מקצועי

בתוך המארו הדינמי תוכלו למצוא הקלטות של מפגשים והדרכות שהתקיימו בתחומים שונים למורי היסטוריה חמ"ד בחטיבת הביניים.

לפרטים נוספים

לשאלות ולהבהרות אפשר לפנות ל-

- **מוריה בר-און**
מדריכה ארצית, ממונה על חט"ב, אוכלוסיות מיוחדות- עולים חדשים (חינוך מיוחד, מחוננים ומצטיינים)
טלפון: 052-7503256
דואר אלקטרוני: mooriyale@gmail.com

"הדואג לימים זורע חטים, הדואג לשנים נטע עצים, הדואג לדורות מחנך אנשים."

יאנוש קורצ'אק

